

Prof. dr. Duško Modly

PRIGOVORI ŽRTAVA SILOVANJA ORGANIMA POSTUPKA (POLICIJI I ISTRAŽNIM SUCIMA)

UVOD

Cijeli prethodni postupak zaprimanja krivičnih prijava do završetka istrage, po mišljenju znatnog broja silovanih žena, prožet je raznim predrasudama i stereotipima organa postupka što dovodi do toga da se žene ustručavaju prijaviti izvršeno silovanje bojeći se da im se neće vjerovati. Na taj način žene participiraju u stvaranju "tamne brojke".

Žene nakon silovanja u pravilu ne razmišljaju logično jer je to za njih teško iskušenje, već su često izgubljene u vrtlogu emocija. Jedan od osnovnih osjećaja koji preplavljuje žrtve je osjećaj krivnje, a javljaju se i neizbježni osjećaji srama i gadenja.

Pravilan i profesionalan postupak organa gonjenja doprinosi razvijanju većeg samopouzdanja kod silovanih žena tako da one mogu postati koristan izvor informacija o relevantnim činjenicama. Nažalost, žrtve se žale na nerazumijevanje i nekorektan postupak organa postupka što već na početku dovodi do uspostavljanja odnosa nepovjerenja na relaciji: žrtva-organ postupka.

Odluka žrtve silovanja-prijaviti ili ne prijaviti djelo ovisi i o tome da li žrtva smatra da će krivični represivni sistem biti adekvatno mobiliziran ili ne. Zato poznavanje prigovora žrtava organima postupka igra veliku ulogu u suzbijanju seksualnih delikata (*delicta carnis*). U toku postupka nerijetko zbog niza razloga, o kojim će nastavno biti riječ, dolazi do sekundarne viktimizacije žrtve i ponovnog traumatiziranja.

Jedna žrtva, koja je brutalno, na okrutan i ponižavajući način prinudena u svom stanju pred svojom djecom starom 2,5 i 9 godina na obljubu, prijavila je djelo i dala iskaz na policiji i istražnom sucu. Prema njenom iskazu bila je izložena dugotrajnom manijačko-sadističkom zlostavljanju i silovanju uz nanošenje teških tjelesnih ozlijeđa. Kasnije u intervjuu sa novinarima je izjavila da je bila strašno razočarana kada su je policajci, a kasnije i istražni sudac pitali kako to da se nije uspjela "othrva-

ti”počinitelju, koji je, usput rečeno, bio izrazito jak i razvijen muškarac tako da je postojao više nego očigledan nesrazmjer u snazi i laiku. U toku psihijatrijskog vještačenja utvrđeno je da je počinitelj trajno psihički poremećena osoba i k tome vrlo agresivna i opasna s niskim “pragom” mogućeg ubojstva. Sudsko medicinski stručnjaci izjavili su da je žrtva u konkretnom slučaju pružila primjeren otpor svojim psiho fizičkim mogućnostima. Uz ostalo žrtva je izjavila: “pretukao me, pa ponovo tukao po glavi, vukao za kosu, pokušao me ugušiti jastukom. Zvijerski je postupao prema meni. Bilo je to u sobi gdje muž i ja držimo čekić, noževe i slične alatke kojima sam ga možda mogla udariti. Ali bilo mi je jasno da bi me tog trenutka ubio.”

Navedeni i drugi slučajevi ponukali su nas da izvršimo analizu 80 sudskih pravomoćno riješenih slučajeva na Okružnom sudu u Zagrebu za vremenski period 1985-89.god., da za isti vremenski period analiziramo 200 policijskih predmeta i obavimo intervju s 40 žrtava koje su inzistirale na strogoj diskreciji. Rezultate istraživanja iznosimo u nastavku s obzirom na vrlo kratko vrijeme koje nam je zbog objektivnih razloga stajalo na raspolaganju, ispričavamo se cijenjenim čitaocima ako redosljed izlaganja nismo uspjeli prilagoditi težini i ozbiljnosti prigovora žrtava.

STAVOVI I PREDRASUDE POLICAJACA O SILOVANJU

Žrtve silovanja prigovaraju policajcima zbog slijedećih stavova i predrasuda:

- nema apsolutno nevinih žrtava silovanja jer svaka žrtva na neki način participira kod izvršenja djela, aktivno ili pasivno,
- ženama je imanentna niža moralna vrijednost nego muškarcima,
- žena je sama vinovnik onoga što joj se dogodilo u principu “sama je to tražila”,
- žena mora računati s određenim posljedicama ukoliko želi i pokušava “izaći” iz određenih okvira ponašanja,
- žene svojom lakomislenim ponašanjem doprinose svojoj viktimizaciji,
- ako je žena silovana, onda je ona tome barem u dijelu doprinjela,
- žene ne samo što su krive za silovanje nego to i zaslužuju,
- žene provociraju muškarce načinom kretanja npr. njihanjem bokova, odijevanjem (mini suknje, izraziti dekoltei, prozirna odjeća), provocirajućim “make-up-om”, koketiranjem, što je kod njih urođeno, pa što se onda čude kada su silovane,

- žene moraju pružiti otpor pa i po cijenu života ili tjelesnog ozljeđivanja, pa i unakaželja, pri čemu se ne uvažavaju nesrazmjer u snazi, razvijenosti, težini, dobi, momenat iznenađenja, prepast, strah, šok i sl.. Takvom stavu doprinose i mnoge žene koje izjavljuju (smatraju) da bi se one oduprle napadaču,

- dio policajaca vjeruje u poznati mit da je muškarac koji vrši silovanje seksualni nezadovoljnik, pa se vršenjem silovanja oslobada nagomilanih nagona, po onoj "kad proradi nagon, prestaje pravo,"

- policajci se nerjetko zabavljaju na račun silovanih žena i postavljaju neumjesna pitanja koja nemaju veze sa slučajem npr.: "dali ste pri tome uživali?", "da li ste doživjeli orgazam?" i sl.,

- na strani policajca relativno često prisutna je ravnodušnost i bezosjećajnost, žrtve se prihvaćaju indiferentno, pa i neprijateljski (osobito kada prijavljuju pred kraj radnog vremena), generalno javljaju se niski standardi ophođenja,

- dio policajaca nastupa na manifestno podozriv način, kada za to nema osnova i ne pružaju ženama potrebnu potporu u tim trenucima,

- javlja se atmosfera neugodnosti, indiferentnosti, bezosjećajnosti, optuživanja za participaciju u djelu, sukrovnju, što dovodi do daljnje traumatizacije žrtve i njene sekundarne viktimizacije, kao posljedica nestručnog postupanja policajaca,

- nerjetko se javlja psihološki fenomen poznat kao "hallo-effect" ili previše službeni, krut stav,

- prisutno je i pretjerano stručno izražavanje koje graniči sa snobizmom, uslijed čega žrtve smatraju da im se ne vjeruje ili da ih se ne sluša,

- inzistira se na detaljima koji nisu relevantni za objašnjenje slučaja ili čak djeluju voajeristički,

- policajci koji intrjuiraju žrtvu ne trude se da se žrtva osjeća što udobnije, koliko je to u datoj situacijimoguće,

- žrtve imaju osjećaj da se kriminalistička obrada kod silovanja, osobito zaprimanje krivičnih prijava, provodi kao kod džepnih krađa i drugih krivičnih djela, pa čak da neki policajci smatraju silovanje drugorazrednom pojavom i postupak u vezi s njima degradirajućim.

Generalno žrtve se žale da postupak u vezi sa silovanjem ne prati odgovarajuća policijska kultura i da vladaju niski standardi ophođenja. To nerjetko prati i neodgovarajući ambijent u smislu prolaznosti prostorije gdje se vrši intervjuiranje, prisustvo nepoznatih osoba (takoder policajaca), zvonjava telefona i sl.

Kod nekih policajaca osjeća se u kontaktu sa žrtvama neugodnost, jer je i silovatelj muškarac. Ta neugodnost koči sposobnost adekvatne komunikacije. Interesantna je pojava da tu neugodnost koji put osjećaju i že-

ne policajke zato što nisu podjelile istu sudbinu sa žrtvom nego su “poštedene”.

Koji put javljaju se slučajevi otvorenog “navijanja” za počinitelja što traumatizira žrtvu i neomogućava njeno korišćenje kao važnog personalnog izvora informacija.

Ima slučajeva kada se policajci previše usredotočuju na osjećaj žrtava, a ne na utvrđivanje činjenica. Koji put nepotrebno detaljiziraju i ne nastoje uspostaviti odnos povjerenja sa žrtvom prije početka razgovora poznatim komunikološkim metodama, čime je službeni dio razgovora najmanju ruku otežan, ako ne i onemogućen.

Koji put žrtva zbog stava i nastupa policajce doživljavaju kao potencionalne silovatelje pa se od njih emocionalno i rado distanciraju. Žrtve se žale na previše službeni stav i činovnički mentalitet, preveliku upotrebu stručnih izraza kada tome nema mjesta ili ih žrtve ne razumiju kao i ostavljanje dojma da se žrtvu ne sluša ili sluša “reda radi”, pa čak da joj se i ne vjeruje.

Policajci ne vode računa o posebnom emocionalnom stanju u koje se nalazi žrtva i u kojem se mješaju osjećaji straha, srama, zbuljenosti, samooptuživanja, zabrinutosti zbog njene budućnosti i neizvjesnosti o tome što ju sve očekuje.

PRIGOVORI ŽRTAVA SILOVANJA ORGANIMA POSTUPKA

- kad žrtve nisu u stanju detaljno opisati tok i način silovanja kada je djelo izvršeno ozbiljnom prijetnjom napada na život ili tijelo, a nema vidljivih tragova nasilja, javlja se prema njima otvorena sumnja u istinitost sadržaja iskaza i to kako na samom početku, tako i tokom cijelog postupka,

- organi postupka posebno su skeptični kada se radi o silovanjima među poznatim osobama, osobito kada su žrtva i počinitelj nekada bili u intimnim odnosima,

- kod podnošenja tzv. zakašnjelih prijavi javlja se na strani organa postupka sumnja u odnosu na istinitost prijave, koja je po svemu vezana uz nemogućnost ili otežanu mogućnost korišćenja stvarnih dokaza, jer je proteklo gnoseološki kritično traseološko vrijeme. Pogrešno se uzima da je svaka prijava lažna koja nije podnesena pravovremeno. Ne vodi se računa o brojnim sociološkim i psihološkim barijerama između žrtve i njene odluke da prijavi djelo silovanja. Isto tako ne uzima se u obzir psihofizičko stanje žrtve nakon silovanja kao što su: šok, poniženje, zbuljenost, strah, emocionalna kriza, sram od okoline,

- konzumiranje alkohola smatra se pristankom na obljubu
- od žrtava se traži da pod svaku cijenu pruže otpor napadaču, jer “poštena” žena se mora obavezno braniti. Ne vodi se računa o činjenici da otpor žrtve može djelovati na silovatelja “kao okidač” i da upravlju vodi do eskalacije nasilja,

- žena koja s druge strane odmah prijavljuje silovanje, dakle, neposredno iza događaja, ako je pri tome mirna i sabrana, njena prijava prihvaća se sa sumnjom, jer se od žene traži (pogrešno) da pruži bar pasivan otpor. Nažalost, i javnost očekuju od napadnutih žena da pruže fizički otpor.

- neki pojedinci u organima postupka intimno smatraju, što se manifestira u njihovim postupcima i izjavama, da se žene trebaju prilagoditi zahtjevima muškaraca i prihvatiti niže pozicije u društvu. Smatra se da se odbijeni muškarac teško zaustavlja.

- pogrešno se smatra da se između poznatih osoba ne radi o silovanju.

- prigovara se žrtvama da su na razne načine participirale u djelu i da se nisu dovoljno samozaštitno angažirale npr. da nisu smjele prihvatiti poziv na piće u stan, iako se radi o poznaniku, da nisu smjele same hodati noću, iako su se vraćala s posla, da nisu smjele posjećivati noćne lokale u kasne sate, da se nisu smjele upuštati u “razmjenu nježnosti” ako nisu mislile ići do kraja, ako su žene, neka budu ono što se od žena očekuje: osjetljive, čedne, pasivne, ovisne, ispravne i sl.

- kod procjene mogućnosti otpora žrtve, ne vodi se računa o integritetu i podobnosti sile da slomi otpor, nesrazmjernu težinu i snagu, životnom, pa i seksualnom iskustvu žrtve i počinitelja. Žrtve smatraju da se ne uzimaju dovoljno u obzir tzv. Vanjske okolnosti, koje smanjuju mogućnost otpora kao što su: skućeni prostor koji onemogućava otpor npr. Unutrašnjost automobila, pusto (osamljeno) mjesto kada se ne može očekivati pomoć, nemogućnost bježanja uslijed zaključavanja i sl.

- žrtve smatraju da se ne uzima u obzir njihovo stanje šoka i afekta straha u kome su se našle uslijed iznenađenosti napadom, osobito noću i prepasti uslijed agresivnosti napadača.

- prvom kontaktu sa žrtvom ne poklanja se dovoljno pažnje iako je on odlučujući za stvaranje povjerenja (ili nepovjerenja) i zauzimaju stava žrtve po pitanju buduće suradnje s organom postupka. Nastup organa postupka ocjenjuje se previše rutinskim i šabloniranim.

- žrtvama se od samog početka postupka ne ukazuje na njihova prava i obaveze u postupku (budućem) i što ih sve očekuje kako bi se mogle na to pripremiti.

- prilikom zaprimanja krivičnih prijava žrtvu se verbalno ili manifestno tj. tzv govorom tjela, osobito mimikom (grimase, čuđenje, sarkasti-

čni osmjesi i sl.) i pamtomimikom optužuje za participaciju u djelu i predbacuje joj se sukrovnja. Koji puta žrtva se susreću podozrivošću pa i otvorenim nepovjerenjem, tako da imaju osjećaj da su u ulozi krivca a ne žrtve.

- žrtve nadalje smatraju da je postupak bezosjećajan, da se ne uspostavlja dvosmjerni komunikacijski protok informacija, da je postupak nerjetko ponižavajući pa čak šikanirajući npr. u vidu sarkastičnih upadica, što ponovo traumatizira žrtvu i omogućava njeno korišćenje u dokazne svrhe.

- događa se da organi postupka koriste neodgovarajući riječnik (pa i ponižavajući) ili se stvaraju terminološke barijere, sve do upotrebe prostačkih izraza kojim nama suvremenom postupku. Generalno žene smatraju da su prečesto prisutni verbalni i neverbalni načini ponižavanja.

- pogrešno se očekuje od žrtava kao osoba u ozbiljnoj ekonomskoj krizi da od samog početka postupka pokazuju izrazitu duševnu patnju izrazitu duševnu patnju i tugu. Zaboravlja se da žrtva može biti potpuno mirna i samokontrolirana počevši od podnošenja krivične prijave. Iako takvo ponašanje žena nije uobičajeno, iz njega se brzopleto izvode zaključci da žrtva ne govori istinu.

- taktički pristup i ponašanje organa postupka (strategija) ne prilagođava se dobi žrtve i njezinom seksualnom iskustvu ili neiskustvu.

- kao ostale nekorektne oblike ponašanja organa postupka žrtve su navele: ostavljanje premalo vremena da objasne slučaj, prekidanje u toku davanja izjave ili se traži da skrate izjavu, vrši se obraćanje žrtvama povišenim tonom, daju se neumjesne ili uvredljive primjedbe, ne uvažava se mišljenje žrtava i sl.

Po mišljenju žrtava općenito postoji a priori nepovjerenje prema iskazima žrtava, osobito ako je riječ o ženama s većim seksualnim iskustvom ili onih sklonih promjeni partnera.

- kada se žrtva ne može sjetiti nekih važnih činjenica i detalja uslijed retrogradne amnezije ili jakog uzbuđenja i sl. što je u praksi čest slučaj kod iznenadnih napada noću u mraku i s leđa, to se ne uzima u obzir, nego se smatra da žrtva laže.

- kod zaprimanja krivičnih prijava i kasnije u postupku ne vodi se dovoljno računa o tome da žrtva ponovo psihički proživljava kriminalni doživljaj i nepotrebno se inzistira na najbolnijim i najsravnijim detaljima kada za to nije trnutak. Žrtve smatraju da organi postupka nisu svijesni njihovog emocionalnog stanja i neizvjesnosti o tome što se od njih očekuje i njihove zabrinutosti zbog budućeg postupka (što im on nosi).

Daljnji prigovori žrtava su:

1. Da im se ne izlazi u susret da ih sasluša policajka ili žena istražni sudac,

2. Da im se ne dozvoljava da njihovom saslušanju prisustvuje osoba od povjerenja (koja se usput kasnije može javiti kao svjedok sui generis),

3. Da organi postupka ne pokazuju dovoljnu profesionalnost i senzibilitet u odnosu na pretpostavljenog ili manifestno psihičko stanje žrtve, osobito neposredno iza djela,

4. Da ih se više puta saslušava od strane policajaca i operativaca tzv. Općeg tipa, a tek onda na scenu stupa specijalista za seksualne delikte,

5. Da im se ne objašnjava razlog i nužnost poduzimanja pojedinih mjera i radnji kao što su: privremeno oduzimanje predmeta (odjeće, rublja, obuće i potreba presvlačenja s tim u vezi), uzimanje mikrotragova obljepljivanjem, iščešljavanjem kose i stidnih dlaka, njihovim rezanje pa i čupanjem, medicinski pregledi (opći ginekološki i sudskomedicinski), tjelesni pregledi i sl.

6. Da im se ne objašnjava čemu služi postavljanje raznih neugodnih pitanja koja zadiru u njihovu intimu kao što su: da li su zadnjih 72 sata imale spolni odnos, gdje i s kim? Da li je došlo do ejakulacije i gdje? Da li je došlo do oralnog (fellatio) ili analnog odnosa? i sl.,

7. Kada je riječ o ginekološkom pregledu da im se ne omogućava da izvrše izbor između više liječnika,

8. Da ih se ne priprema za provođenje prepoznavanja ili suočenja s osumnjičenikom,

9. Da organi postupka ne pristaju na sporazumno određivanje daljnjeg boravka žrtve npr. kod prijateljice, a ne kod kuće, jer postoji animozitet između ukućana i žrtve zbog čina silovanja i sl.,

10. U slučajevima prijetnji i to ozbiljnih od strane počinitelja ili osnovanog očekivanja osvete i u vezi s tim postojećeg straha kod žrtve, organ postupka upoće ne poduzima ili poduzima neadekvatne mjere predostrožnosti i zaštite. Zbog toga su registrirani slučajevi da je žrtva kod istražnog suca ili na glavnoj raspravi povukla prijavu i rade pristala da se izloži krivičnom progonu za lažno prijavljivanje, nego da bude maltretirane, ozlijeđena a možda i ubijena,

11. Da im se ne vjeruje kada su primijenile oblik obrane u kojem su načelno privremeno pristale na obljubu, kako bi dobile na vremenu i možda si stvorile situaciju za bijeg ili dozivanje pomoći i tako izbjegle silovanje. Organi postupka izgleda da zaboravljaju da sudska praksa takve oblike obrane smatra fizičkim suprostavljanjem i oblikom otpora žrtve,

12. Da organi postupka ne uzimaju u obzir verbalne taktike obrane kojima žrtve žele dobiti na vremenu npr. Da mole i uvjeravaju napadača da se predomisi, laskaju mu, pokušavaju zadobiti njegove simpatije, pogadaju se s njim, nude mu novac i nakit, pokušavaju izmijeniti percepciju napadača, pa se pri tome koji put čak koriste šalom, sarkazmom sve do verbalne agresije kada viču ili vrište, dok druge tiho razgovaraju sve u nadi da će izbjeći silovanje. Te verbalne taktike obrane organi postupka tumače kao pristanak ili bar djelomičnu participaciju žrtve u djelu. Takvo mišljenje organi postupka imaju naročito u slučajevima kada se žrtva nakon silovanja "pogada" sa silovateljem tražeći da je pusti govoreći da ga neće prijaviti, da će ostati na mjestu događaja i sl.,

13. Organi postupka ne uvažavaju primjenu kognitivnih strategija žrtava kao što su: koncentracija na bijeg, razmišljanje o izbjegavanju ozljeđivanja ili čak smrti ovisno o konkretnoj situaciji.

Policijci i istražni suci koji ne poznaju dovoljno psihodinamiku stresa kod nasilničkih napada neke od naprijed navedenih ponašanja žena žrtava tumače kao pristanak žrtve, iako iz utvrđenog činjeničnog stanja nedvojbeno proizilazi da su žrtve u toku kontakta sa silovateljem i samog silovanja pokazivale manifestne znakove traumatskog infantilizma. Takvo ponašanje može vanjskom nestručnom promatraču izgledati kao prijateljsko i suradničko. Nažalost, to je reakcija osobe koja je u strahu. Javlja se kod žrtava tzv. Ledeni strah koji svakoga zbunjuje i silovatelja i obitelj žrtve, njene prijatelje, organ postupka, pa i samu žrtvu. U takvim slučajevima pomoć stručnjaka psihološkog profila je imperativ, ali ga organi postupka ne koriste jer smatraju da su dovoljno educirani da sami protumače takva ponašanja. Reagiranje u obliku psihološkog infantilizma uzrokovanog smrtonosnim strahom izgleda laicima kao suradničko ponašanje žrtve. Žrtva se može smiješkati, pa čak i inicirati određene radnje, a može djelovati mirno i opušteno. Ali ledeni strah ima svoje korijene duboko u primarnom teroru. Žrtva se predaje (čitaj podaje) da ne bude ubijena ili ozlijedena.

- žrtve tvrde da organi postupka ne uzimaju u obzir okolnost dab su one fizički i psihički povrijeđene, da se nalaze u posebnom emocionalnom stanju u kojem se miješaju osjećaji straha, srama, zbunjenosti, samooptuživanja, zabrinutosti zbog onoga što im donosi sutra u privatnom životu i službenom postupku, jer ne znaju što ih sve očekuje, sve do straha od zaraze spolnom bolešću.

Uočeno je da se fizička i psihička traumatiziranost na strani žrtava javlja kao svojevrsna komunikacijska barijera, kojih ima više. Te barijere javljaju se kako na strani žrtava tako i na strani organa postupka koče normalnu i uspješnu komunikaciju. Žrtve se nalaze u naprijed navedenom emocionalnom stanju koje nerijetko prati strah od stigmatizacije okoline

pa i moguće osvete počinitelja. Zbog psihosomatskog stanja žrtve i neadekvatnosti uspostavljanja kontakta na relaciji žrtva-organ postupka dolazi do povlačenja žrtava "u sebe". Zaboravlja se da premoštavanje barijera pomaže tzv. Uvodni razgovor sa žrtvom u toku kojeg organ postupka treba stvoriti predodbu o žrtvi i odabrati najadekvatniju taktiku razgovora (intervjua). Taj uvodni razgovor služi i za "saniranje" žrtve što se u svakodnevnoj praksi zaboravlja po onom: "samo gole činjenice gospodo..." Žrtvama se ne daje na znanje da će se posebno voditi računa o njezinim interesima, i to ne samo krivičnopravnim nego i osobnim (ličnim) od čuvanja tajne (profesionalna diskrecija) do njene budućnosti (perspektive).

- organi postupka ne vode računa o tome da objektivne kvalitete lidnosti žrtve kao što su: dob, spol, društveni status i sl., te subjektivne kvalitete kao što su: inteligencija, karakter, temperament, moralne osobine i sl. Imaju znatnu ulogu u genezi silovanja.

- organi postupka ne izbjegavaju u toku intervjua sa žrtvama situacije koje dovode do afektivne ili "naelektrizirane" atmosfere na relaciji žrtva-organ postupka, što onemogućava normalni kontakt i komunikaciju.

- zaboravlja se da se žrtva prilikom prvog kontakta, obično kod zaprimanja krivične prijave, zbog njenog psihofizičkog stanja organ postupka neće svaki put dobiti sve potrebne informacije, pa da treba obaviti naknadni razgovor ili razgovore.

- organi postupka ne poklanjaju dovoljno pažnje utvrđivanju objektivnih uvjeta koji su omogućili ili doprinijeli da žrtvina viktimnost dođe do izražaja. Obično je riječ o epizodama iz žrtvinog života koje bacaju svjetlo na njezinu viktimnost (ranjivost). Organi postupka zaboravljaju da su dužni razjasniti individualnu psihologiju žrtve u svjetlu viktimogeneze, u pogledu njezina karaktera, temperamenta, inteligencije, emocionalnosti, sklonosti, interesa i sl.

- registrirani su slučajevi da u slučaju sumnje u istinitost iskaza žrtve organi postupka vrše na žrtvu svojevrsni psihološki pritisak da se podvrgne poligrafskom testu iako se te sumnje mogu otkloniti ili objasniti drugim raspoloživim dokazima u tom trenutku.

- žrtve se žale da organi postupka nemaju takta i strpljenja, da ih požuruju, što je kontraindicirano s nastojanjima da se utvrdi istina. To je posljedica nepoznavanja metodičkih pravila iz područja kriminalističke metodike istraživanja i dokazivanja tzv. Seksualnih delikata. Pristup žrtvama je brz, koji puta i grub, netaktičan i površan, jednom riječju brzoplet što otežava utvrđivanje istine. Žrtvama se ne ostavlja dovoljno vremena za davanje slobodnog (spontanog) iskaza, jer se ne vodi računa o simultanom kapacitetu žrtava. Ne tolerira im se iznošenje s operativnog staništa beznačajnih činjenica, iako one otvaraju "put do srca" i pomažu

osvježenju memorije. U nekim slučajevima uočeno je da se u razgovor sa žrtvama unosi osobna nota, zainteresiranost, ispitivača u smislu "što prije do rezultata!". Ne izbjegavaju se reakcije čuđenja i neodobravanja uz, kako je naprijed istaknuto, predbacivanje žrtvama za njihovo preslobodno ponašanje i okrivljuje ih se za doprinos djelu. Ispitivači organa postupka su nestrpljivi i ne znaju pazljivo i strpljivo slušati. Vrijeme razgovora se nepotrebno skraćuje, ispitivač se žuri i požuruje žrtvu, površni su a koji puta čak i grubi što je kontraindicirano obzirom da je riječ o žrtvama. U slučajevima brutalnosti ili perversija pri izvršenju djela organi postupka se čude ili zgražaju. Ne nastoje ihibicije na strani žrtava otkloniti pristojnim i trezvenim ponašanjem i razumijevanjem, bez unošenja bilo kojeg oblika zainteresiranosti operativne ili lične. Ne traži se od žrtava da povežu svoje osjećaje tokom silovanja sa njihovim rezoniranjem izvan akcija koje su poduzele ili nisu poduzele. Stav nekih organa postupka "samo činjenice", koji je možda pohvalan pod drugim uvjetima, kada je riječ o žrtvama silovanja je kontraproduktivan, jer limitira protok informacija o psihološkom utjecaju događaja i može dodatno traumatizirati žrtvu ako žrtva takav stav protumači kao sumnju u njezinu iskrenost ili čak neprijateljski stav.

- žrtve ukazuju da organi postupka zaboravljaju da je u toku iteracija, kao važnoj točki u procesu istraživanja i objašnjavanja silovanja, potrebna maksimalna količina simpatije i brige za žrtvu. Pokazujući zanimanje i simpatije, ispitivač će osigurati ne samo lakše pribavljanje psiholoških dokaza koji ukazuju na silovanje, nego i umanjiti negativan utjecaj posljedica silovanja. Žrtve očekuje da se za njih pokaže briga kao za ličnost, a ne samo kao personalni izvor informacija (dokaza). Žrtve najviše osuđuju postupak organa postupka kada im oni otvoreno daju na znanje da im je njihov slučaj samo još jedan problem više u poslu.

Uočeno je da organi postupka teško prihvaćaju za njih frustrirajuću situaciju, ako ne mogu odmah dobiti potrebne informacije. Tada slijedi taktika tzv. Optužujućeg intervjuiranja kojoj nema mjesta kada je riječ o žrtvama silovanja, osim ako je očigledno da žrtva krivotvori priču o silovanju.

- žrtve se nadalje žale da ih se ne sluša pažljivo i na njihova pitanja ne odgovara ljubazno. Što više organi postupka postavljaju pitanja kojima žrtvu dovode u defanzivan položaj pa se počinje povlačiti u sebe.

- organi postupka nemaju u vidu mogućnost postojanja posttraumatskog sindroma silovanih žena, kao svojevrsnom modelu stresne reakcije koji se manifestira u obliku tjelesnih (somatskih), psiholoških i biheviorističkih simptoma koji proizlaze iz aktivne stresne reakcije na životno opasne situacije. Žrtvu koja je pod stresom i koja zbog toga ne može iskazivati o određenim aspektima silovanja, se prisiljava da iznosi detalje kojih

se nejasno sjeća ili zbog kojih je suviše traumatizirana a da bi o njima pričala.

Na osnovi do sada izloženog proizilazi da dio organa postupka ne vlada temeljnim znanjima o psihodinamici nasilja, jer silovanje je primarno delikt nasilja. Sa žrtvama se ne uspostavlja odnos koji ublažava zbuđenost, neodređenost i kontradiktornost u ponašanju.

Razgovor sa žrtvama u lošem psihofizičkom stanju:

Kada se žrtva silovanja nalazi u lošem psihofizičkom stanju na licu mjesta ili u zdravstvenoj ustanovi, organi postupka ne vode dovoljno računa o tome da postoje određeni faktori koji diktiraju način, mjesto i vrijeme razgovora. Ti faktori su medicinski, faktološki (ambijentalni), i pravo-kriminalistički.

Kada se žrtva nalazi u takvom stanju, nisu ispunjeni uvjeti za standardno saslušanje (razgovor), osobito kada je riječ o stanju opasnom po život. U takvom stanju žrtve silovanja mogu se u pravilu koristiti kao izvor informacija samo u ograničenom opsegu uz primjenu posebnih taktičko-tehničkih pravila postupka. Ozbiljno narušavanje funkcioniranja organizma, koje ima za posljedicu njegovu znatnu disfunkciju, pa i opću nesposobnost nalazi svoj neposredan odraz u doživljajima i ponašanju žrtava silovanja. Organi postupka ne vode računa o tome da žrtve u lošem psihofizičkom stanju mijenjaju svoj odnos prema svijetu i prema sebi samima, kao i prema najbližoj okolini. Emocije u vezi sa zadobijenom traumom, uz eventualne fizičke patnje imaju negativan utjecaj na mogućnost iskazivanja i sam sadržaj iskaza.

Psihosomatsko stanje žrtava može biti takvo da isključuje mogućnost bilo kakvog verbalnog kontakta s njima, pa čak da nema mogućnosti za provođenje tzv. "Blitz intervju".

Zaboravlja se da ograničenja u načinu i trajanju kontakta sa žrtvom su medicinski uvjetovana, osobito ako su razgovoru prethodili medicinski zahvati i farmakološke terapije. U takvim slučajevima pravila medicinske znanosti imaju prednost pred svim ostalim pravilima. Riječ je o bezuvjetnoj primjeni načela humanosti, pred načelom istine.

Kada je žrtva u lošem psihofizičkom stanju u zdravstvenoj ustanovi, zaboravlja se da odgovor na pitanje može li se, gdje, kada, na koji način, kako dugo i sl. obaviti razgovor sa žrtvom, dakle, kada je riječ o dopustivosti razgovora odluka ovisi od liječnika. Liječnik odlučuje o dopustivosti razgovora, rukovođen pri tome primarno medicinskim razlozima, ovlašten je odrediti oblik provođenja razgovora, mjesto i trajanje razgovora i eventualno predvidjeti svoju prisutnost i učestvovanje u razgovoru. U ovom posljednjem slučaju funkcija liječnika terapeuta sastoji se u brizi o zdravstvenom stanju žrtve i istovremenom prosuđivanju stanja žrtve i

njezine sposobnosti za davanje iskaza. Via facti liječnik terapeut pretvara se u medicinskog vještaka sui generis. S obzirom da je u navedenim slučajevima dominus litis liječnik, on može u svako vrijeme zatražiti prekid razgovora, iako je odobren i započet, ako dopusti da to zahtijeva zdravstveno stanje žrtve-pacijenta ili kad posumnja u žrtvinu sposobnost da suvislo odgovara na pitanja. Organi postupka o ovim činjenicama ne vode dovoljno računa i pod svaku cijenu žele što prije obaviti razgovora sa žrtvama pa i putem pritisaka na liječnike ili čak "ilegalnim" ulaskom u bolničke sobe.

Kada organi postupka obavljaju razgovor sa žrtvom u zdravstvenoj ustanovi (bolnici), ne vode dovoljno računa o netipičnosti mjesta razgovora, bolničkoj atmosferi i ograničenim psihofizičkim sposobnostima žrtve. Riječ je o svojevrsnoj "prinudnoj situaciji" u kojoj se nalaze i žrtve, i ispitivač, a nerijetko i liječnik.

Uočeno je da organi postupka zaboravljaju da raniji egzogeni i endogeni faktori, koji djeluju na žrtvu i koji nisu neposredno povezani s njenim zdravstvenim stanjem, nisu izgubili na aktualnost kao što su: socijalni problemi, obiteljski, profesionalni, kulturni, etnički i dr.

Iznimno je korišćen psiholog za prethodno saniranje (pripremanje) žrtve za razgovor, a u samom razgovoru gotovo nikada, iako psiholog može povećati komunikativnost žrtve. Nisu uočeni slučajevi da su korišćene usluge psihologa kod ocjenjivanja sadržaja datog iskaza žrtve.

Uočeno je da organi postupka u razgovora sa žrtvama silovanja u lošem psihofizičkom stanju ispoljavaju nervozu i nestrpljenje, što žrtve vrijeđaja, uzrujava, pa čak i plaši, što se sve negativno odražava na tok i rezultat razgovora. Žrtvama u lošem psihofizičkom stanju treba tolerirati i udaljšavanje od glavne teme, izvršenog djela i njegovih modeliteta i prelaznje na tzv. Pasivne teme koje su otkrivačko-dokazno gledajući irelevantne.

Organi postupka ne vode računa o tzv. Energetskim rezervama žrtava u lošem psihofizičkom stanju (a i inače) tako da teže prekoračnju dozvoljenom vremenu razgovora.

Kada se zna ili pretpostavlja da je žrtva u tako lošem psihofizičkom stanju, da neće moći dati spontani (slobodni) iskaz, organi postupka ne pripremaju unaprijed pitanja koja će joj postaviti. Broj i značaj pitanja kada se i sastavljaju ne prilagođavaju se razini zdravstvenog stanja žrtve i karakteristikama djela. Riječ je o tzv. Kondenziranom saslušanju (razgovoru). Organi postupka su često u dilemi kojim pitanjima dati prioritet.

Ne poštuje se pravilo da razgovor sa žrtvama silovanja u lošem psihofizičkom stanju moraju obavljatiiskusni policajci specijalisti i istražni suci, a ne početnici.

Žrtve koje su hospitalizirane, kada to situacija nalaže ne osiguravaju se fizički (straža) da ne bi došlo do likvidacije žrtve kao svjedoka ili osvećivanja. S druge strane žrtvu treba zaštititi i od mogućih pritisaka (prijetnji). Tom problemu olako se prilazi budući da iziskuje znatne troškove.

Iskazi djece žrtava seksualnih delikata:

Uočeno je da se organi postupka u razgovoru sa djecom, žrtvama silovanja ne pridržavaju najvažnijih elemenata koji definiraju specifičnost saslušanja djece, kao što su:

1. Ne izbjegava se službeni ton i traže se precizne izjave, što u pravilu rezultira šutnjom,

2. Prvi razgovori nisu pripremljeni niti pravilno provedeni, tako da se moraju obavljati naknadni razgovori koji dodatno traumatiziraju djetetu-žrtvu,

3. Ispitivači ne vladaju temeljnim terminima koji se upotrebljavaju u sredini u kojoj živi dijete i koje koriste njegovi vršnjaci,

4. Ne uspostavlja se "prava" atmosfera za razgovor s djetetom niti se poznaju vještine za uspostavljanje kontakta s djetetom,

5. Djetetu-žrtvi ne objašnjava se na adekvatan način potreba iznošenja stvarnog toka događaja bez ikakvog prešućivanja ili dodavanja,

6. Ne izbjegavaju se pitanja koja imaju natruhe sugestibilnosti,

7. Inzistira se na kronološkom iznošenju toka događaja, iako manja djeca idu od posljedica prema uzrocima,

8. Informacije dobijene od djeteta ne povjeravaju se hitno svim raspoloživim srestvima,

9. Kada je to potrebno, ne osigurava se pravovremeno sudjelovanje psihologa,

10. Ne prikupljaju se podaci o djetetu iz raspoloživih izvora, osobito onih o njegovoj psihičkoj razvijenosti, karakteru i sl. Iako od toga ovisi uspostavljanje dobrog emocionalnog kontakta i odabir taktike razgovora,

11. Podaci o djetetu iz vrtića i škola ne prikupljaju se diskretno.

12. Iako je poznato da seksualno zlostavljana djeca daju teško iskaz o samom događaju i da takve događaje teško svrstavaju u vremenske okvire, pa ih čak i potiskuju, orgsni postupka na tome inzistiraju,

13. Ne uzima se u obzir mogućnost psihičkog blokiranja djeteta uslijed straha, kao ni činjenica da seksualno zlostavljana djeca često lažu zbog tzv. Sindroma akomodacije i više puta mijenjaju verzije o toku događaja ili ih čak opovrgavaju. Ovaj sindrom prilagodavanja osobito je izražen u slučajevima incestuoznog odnosa na relaciji otac-kći,

14. Organi postupka ne vode računa ni o činjenici da mala djeca ne mogu korektno anatomske nazivati dijelove tijela ili koristiti opće pojmove koje koriste odrasli,

15. Razgovor s djetetom u pravilu obavljaju muškarci a ne žene, iako su ženska djeca nepovjerljiva prema ispitivaču muškarcu, jer je i silovatelj bio muškarac,

16. Kada dijete ne iskazuje na način koji se očekuje dio organa postupka sklon je djetetu "stavljati" riječi u usta,

17. Koriste se pitanja koja u djetetu izazivaju osjećaj krivnje,

18. Inzistira se na pitanju svih informacija u toku jednog razgovora, iako se djeca brzo umaraju i dekoncentriraju,

19. Iskazi djece uzimaju se često zdravo za gotovo a ne ocjenjuju se s najvećim oprezom,

20. Postavljaju se opisna pitanja na koja djeca odgovaraju s "da" ili "ne" što je vrlo opasno za utvrđivanje istine,

21. Organi postupka često nisu emocionalno neutralni jer se nesvjesno identificiraju s roditeljima,

22. Ne vodi se računa o tome da slučajevi seksualno zlorabljenog djece traže posebne vještine i razumijevanje specijaliziranog osoblja praktički obučenog za rad sa silovanom djecom i upotreba posebne tzv. Istražne tehnike (tehnika forenzičkog intervjua),

- uočeno je da organi postupka pogrešno zaključuju da žrtva koja je nekada ranije lažno prijavila silovanje, to čini kada silovanje prijavljuje drugi put,

- na licu mjesta žrtve se koji put ne tretiraju kao objekti napada, ne isključivo seksualnog i ne podstrekava se njihovo samopouzdanje niti im se poklanja tzv neverbalna pažnja npr. Da se žrtvu pokrije nekim prikladnim sredstvom, da joj se ponudi čaša vode itd.

Istraživanje silovanja predstavlja poseban izazov zbog osjetljive prirode samog čina, emocionalnog fizičkog stanja žrtve i psihološkog stanja počinitelja. Izuzetna društvena opasnost krivičnog djela silovanja kao i brojni složeni kriminalistički, krivičnopravni, sociološki i kriminološki problemi, a u krajnjoj liniji i pravno dogmatski traži multidisciplinarni pristup.

Silovanjem se na izrazito grub način vrijeđa intimna sfera života žene-žrtve i napada ne samo njezin spolni i ukupni integritet ličnosti. Kao sekundarne žrtve javljaju se članovi porodice, prijatelji, znanci.

Socijalno okruženje žrtve karakterizira klima puna nepovjerenja, žrtvama se ne vjeruje, optužuje ih se za participaciju (sukrivnju), klima puna predrasuda i stereotipnih klišeja. Iako silovanje spada u tzv. "klasične" delikte, oduvijek je u sferi osobitog društvenog interesa.

Da bi se objasnilo silovanje, prijeko potrebni su dobro organizirani, kadrovski ekipirani i profilirani i tehnički opremljeni organi postupka. Metodika istraživanja silovanja traži poznavanja dostignuća različitih znanosti. U kriminalističkom smislu treba poznavati tipično ili atipično. Tokom razjašnjavanja silovanja javljaju se brojni kriminalistički problemi. Traži se razrađeni obrazac za istraživanje silovanja. U tom obrazcu kao poseban izvor informacija (dokaza) javlja se i žrtva silovanja. To nas je ponukalo da se javimo s ovim skromnim radom i pokušamo na najvažnije prigovore silovanja organima postupka, kako bi se navedeni propusti u budućem radu sveli na najmanju moguću mjeru.